

Atitudinea statului român față de cetățenii maghiari din Transilvania după 23 august 1944

(Rezumat)

În 1944-45, STALIN șantajează consecvent conducerea română cu scopul de a asigura un control deplin asupra țării, prin „problema Transilvaniei de Nord” (teritoriile retrocedate Ungariei în urma dictatului de la Viena). În relațiile statului român versus cetățenii maghiari din Transilvania de Nord redobândită, data instaurării administrației sovietice (13 noiembrie 1944), respectiv cea a revenirii administrației românești odată cu instaurarea guvernului comunist GROZA (9 martie 1945) devin astfel momente-cheie. Lucrarea discută documentele referitoare la evoluția reglementării problemei.

*

S-a scris extrem de mult despre evenimentele zilei de 23 august 1944, despre cauzele sale, desfășurarea punct cu punct, participanți, forțe din umbră și consecințe. Aspectul analizat în acest articol nu se preocupă de evenimentele propriu-zise, ci de una dintre multiplele consecințe pe care le-a avut.

Poziția externă a României imediat după 23 august 1944 era aceea a unui stat care ducea un război împotriva foștilor săi aliați, de partea foștilor săi dușmani. În după amiaza zilei de 23 august 1944, ora 16,30, printr-o proclamație a noului guvern, se declara oficial starea de război dintre România și Germania. Ungaria, aliata Germaniei, devine prin forța împrejurărilor adversara României.

De aceea pare normală o încercare de reglementare a situației cetățenilor germani și

maghiari rămași pe teritoriul României. De altfel, în majoritatea documentelor emise de către guvern, deciziile sunt luate comun, apare mereu sintagma „cetățenii germani/maghiari”¹, deși maghiarii, aflați în număr sensibil mai mare, vor avea parte de unele decizii luate separat, numai pentru ei.

Atitudinea noului guvern român față de cetățenii maghiari reprezintă un subiect extrem de delicat. României în cea mai mare parte par să fi considerat administrația maghiară drept una aspră, discriminatoare, nedreaptă față de locuitorii de origine etnică română. Cel puțin așa pare să arate majoritatea covârșitoare a istoriografiei românești, ultimii ani neînregistrând o schimbare de atitudine. Tot la fel de neplăcute, de vii și de reale par să fie însă și amintirile locuitorilor maghiari despre administrația românească. Făcând abstracție de extremele cărora au căzut probabil pradă și unii și ceilalți, ca și de cazurile particulare care nu se pot generaliza și deveni o regulă, rămâne un demers interesant, prea puțin urmărit până acum, de a vedea concret, bazându-se pe documente, care a fost atitudinea românească față de locuitorii maghiari.

Prima reacție românească de după 23 august 1944 a avut loc imediat după liniștirea frontului. Primul document oficial emis de către statul român în ceea ce privește situația cetățenilor maghiari din Transilvania are data de 27 august 1944. Este mai mult o atitudine de expectativă, din moment ce se reduce la solicitarea unei simple trieri a tuturor cetățenilor maghiari, cerându-se arestarea celor care vor fi considerați periculoși pentru noua ordine de stat. Nu este stabilit nici un reper în ceea ce ar putea fi considerat „periculos”, totul fiind lăsat la propria hotărâre a comandanților locali.

La 8 septembrie există deja conturată o nuanțare a calității de cetățean maghiar. În urma unei noi trieri, mai completă și mai exhaustivă, efectuată atât pe teritoriul urban, cât și pe cel rural, indiferent de vârstă sau sex, cetățenii cu pașaport maghiar sunt împărțiți, în funcție de interesele statului român, în cetățenii „nepericuloși” și „periculoși”:

1. cei considerați nepericuloși, lăsați în libertate, primesc o adeverință de „bun cetățean”,

* București, str. Roșia Montană 1, Bl. 17, sc. 2, ap. 74, sector 6

dar sunt ținuti sub urmărire prin obligativitatea prezentării la autorități în caz de nevoie în maximum 2 ore, ceea ce reprezintă în mod practic o drastica limitare a vieții.

2. cei considerați periculoși sunt închiși în lagăre care se vor înființa în acest scop, suficient de multe (sunt preconizate câte unul în fiecare județ),² pentru a se reuși internarea tuturor fără excepție.

Periculoși sau mai puțin periculoși, totuși nici un cetățean maghiar nu era considerat atât de „sigur”, încât să-i fie permisă păstrarea vreunei arme:

„Ca urmare a stării de război cu Ungaria, cu începere de la primirea prezentului ordin, veți lua următoarele măsuri:

1. Toți cetățenii străini de origine etnică maghiară, bărbați și femei, vor fi triați la poliții sau posturile de jandarmi după cum se găsesc pe teritoriul urban sau rural.

2. Toate armele acestora se vor rechiziționa și preda prin Prefectură, la garnizoana orașului de reședință.

3. Cei periculoși vor fi reținuți și apoi internați în lagăre cari se vor crea, câte unul de județ, prin grija Prefectului de județ.

4. Cei cari vor fi puși în libertate în urma trierii, vor primi o adeverință în care se va arăta că s-au prezentat la poliție sau postul de jandarmi și că atunci când se va ordona, sunt obligați să se prezinte în două ore la autoritatea respectivă.

5. Aceleași măsuri se vor lua și pentru cetățenii români de origine etnică maghiară și în special vor fi vizați șefii comunităților maghiare.

6. Veți raporta zilnic numeric și nominal la Subsecretariatul de Stat al Poliției, persoanele cari au fost reținute pe categorii de profesioni.

7. Comunicați prezentul ordin Polițiilor și Legiunei de jandarmi.”³

Acum apare singurul indiciu spre aceea ce poate fi considerat periculos, dându-se măsuri explicite în supravegherea șefilor comunității maghiare. Mai mult, peste doar câteva zile, ordinul este completat și explicat prin modul de comportare față de acești lideri de opinie:

„Conducătorilor comunităților maghiare, considerați periculoși ordinei și siguranței publice, li se va fixa deocamdată domiciliul forțat.

Toți cei care intră în categoriile de mai sus, vor fi triați:

a. – În județele care intră în zona de operațiuni, de către organele militare ajutate de poliție și jandarmi, cerându-se și avizul organizațiilor politice locale, care constituie actualul bloc guvernamental.

b. – În restul județelor, de către poliție și jandarmi, după cum sunt pe teritoriul urban sau rural și cu avizul acelorași organizațiuni politice locale.

Vă rugăm dați dispozițiuni ca la trierea ce urmează să se facă, să nu se dea curs reclamațiilor anonime sau tendințelor de răzbanare.

Măsurile anterioare cari contravin acestor dispozițiuni, se anulează.

Vă rugăm să binevoiți a dispune difuzarea celor de mai sus, pentru executarea organelor Dvs. în subordine, cât mai urgent posibil, prin ordine secrete, urmând ca acele organe să le aducă și la cunoștința Prefecților de Județe.”⁴

O categorie la fel de importantă, cea a liderilor de opinie, care este numită în mod expres în ordine în sensul că nu va putea fi scutită de la internare sunt preoții:

„4. Preoții maghiari nu sunt exceptați de la internare”⁵

În fine, la 16 septembrie 1944, prin ordinul nr. 44.328, sunt considerați periculoși toți cetățenii maghiari, din moment ce:

„Toți ungurii, supuși străini cu pașaport împreună cu familiile lor prevăzute în pașaport, vor fi imediat arestați și înaintați lagărului Tg.-Jiu pentru internare”⁶, întărită de punctul 2 al acordului de armistițiu.

Mai târziu, la 29 septembrie se revine la formula cetățenilor nepericuloși care, printr-un artificiu juridic, puteau fi exceptați de la internare.

În primul rând, este vorba de cetățenii maghiari de origine evreiască. Pentru a contracara într-un fel abuzurile suferite în timpul regimului lui HITLER, evreeii sunt singurii care masiv sunt scutiți de internare în lagăre, în totală literă a legii a Acordului de Armistițiu:

„Toți ungurii, supuși străini cu pașaport împreună cu familiile lor prevăzute în pașaport,

vor fi imediat arestați și înaltați lagărului Tg.-Jiu pentru internare.

Se exceptează cei de origine etnică evrei.

Nu se admite nici un fel de excepție.—⁷⁷ sau

„Dat fiind că în Convenția de Armistițiu se prevede internarea supușilor [ ] unguri, fără deosebire de vârstă cu singura excepție a celor de origină evrească, se vor interna în principiu toți supușii [ ] unguri neevrei”⁷⁸ sau

„Prin acordul de Armistițiu s-a prevăzut la punc. 2 că Guvernul Român este obligat să interneze pe toți supușii [ ] unguri exceptând evreii.”⁷⁹

Un alt astfel de subgrup îl formează cetățenii maghiari, loiali însă statului român, neprecizându-se ce însemna acest lucru, sau ce implică el:

„În privința celor care au dovedit în mod cert atitudinea loială față de Statul român, sau care au adus servicii Statului Român se va stabili dela caz la caz dacă li se poate aplica un regim de excepție.”¹⁰

Un alt subgrup de excepții îl constituie soțiile românce ale cetățenilor maghiari, care și-au păstrat cetățenia română. În acest caz, în loc de internare ele vor putea prefera domiciliul obligatoriu, dar sub un strict control polițienesc.

„2. In căsătoriile mixte, femeia urmează condițiile soțului.

Excepție: Româncile ce s-au căsătorit cu un [ ] ungar, fără a-și rezerva naționalitatea română, poate fi scutită de internare în lagăr la cererea sa și se va fixa domiciliu obligatoriu, cu control polițienesc.—¹¹

La fel, soțiile evreice ale unor cetățeni maghiari, păstrează aceeași posibilitate de alegere ca și în cazul româncelor. Singura diferență este că ele nu mai trebuiau să-și păstreze cetățenia română, lor li se acordă excepția de la internare din oficiu:

„În privința căsătoriilor mixte din punct de vedere rasial (maghiari căsătoriți cu evreice) se lasă femeilor aceiași libertate de alegere ca și în cazul precedent” (n.m. a româncelor).¹²

Mai sunt exceptați de la internare românii cu pașapoarte maghiare, deși nu sunt specificate modul de identificare a lor:

„3. Români din Ardealul de nord – chiar dacă se află în țară cu pașapoarte maghiare nu vor fi internați”¹³

În fine, ultima categorie de excepții de la internare, o categorie firească și umană, o reprezintă bolnavii netransportabili, infirmii și femeile însărcinate peste 5 luni, care obțin însă o simplă amânare și nu o renunțare:

„Se vor putea face dela caz la caz, după constatarea autorităților însărcinate cu aplicarea măsurilor, derogări pentru persoanele netransportabile fie din cauza vârstei înaintate, fie din cauza unor infirmități sau boale grave. Aceste persoane vor fi puse sub controlul poliției acolo unde se găsesc. Cei suferinzi de boale trecătoare ca și femeile lăuze vor fi amânați dela internare până când vor deveni transportabili.”¹⁴

Extrem de interesantă rămâne a fi atitudinea față de cetățenii români de origine etnică maghiară. La 8 septembrie 1944, ei par a fi înglobați cetățenilor maghiari. În acest moment este evidentă preocuparea nu doar pentru cetățenii maghiari ci pentru întreaga comunitate etnică maghiară. Pare important de știut pentru autoritățile românești împărțirea acestora în categorii bine definite.

Curând însă se renunță la această măsură, probabil și datorită lărgirii semnificative a numărului de oameni și imposibilității practice de a-i urmări pe toți, în documente amintindu-se doar cetățenii maghiari.

În luna noiembrie a avut loc întrunirea Comisiunii Aliate de Control, unde s-a discutat problema supușilor străini. Nemuțumirea principală pare să fie nerespectarea ordinelor date cu începere încă din august:

„Cu toate că a trecut deja un termen lung dela data semnării armistițiului, supușii germani și unguri în număr de 4.146 oameni rămân liberi și neinternați, iar din partea guvernului român nu se iau măsuri efective la îndeplinirea punctului arătat din acordul armistițiului.

În această chestiune materialul supus Comisiunii Aliate de Control de către Domnul Ministru CHRISTU și Ministrul Afacerilor Interne sunt depărte de adevăr.

Comisia Aliată de Control consideră necesar:

1. Toți supușii [ ] unguri să fie internați în lagăre speciale cel târziu la 5 Nov. 1944.

2. Toate persoanele din aparatul de Stat și Prefecții care sabotează îndeplinirea punc. 2 din acordul de Armistițiu să fie traduși în fața justiției, publicându-se totodată numele lor în presa Capitalei.

3. Interzicerea înaintării Comisiunii Aliate de Control a materialului documentar inexact, precum și a listelor inexacte ale internaților, iar vinovații de această abatere să fie aspru sancționați.

4. Asupra măsurilor ce le aveți de luat comunicați Comisiunii Aliate de Control nu mai târziu datei de 5 Noiembrie 1944”.¹⁵

Datele oficiale despre numărul supușilor străini (maghiari și germani, deși numărul germanilor era sensibil mai mic) sunt următoarele:

„Se comunică mai jos, următoarele observațiuni și recomandări, pentru știință și conformare:

1. În situația numerică centralizatoare pe întreaga țară,¹⁶ întocmită pentru data de 5 noiembrie cor., se găsesc cifrele următoare:

– supuși germani și maghiari existenți la 23 August 1944 totalizează un număr de 6452 persoane

– supuși germani și maghiari internați până la 5 noiembrie a.c., 3152 persoane

– supuși germani și maghiari excepțai delat internare, 1114 persoane

– supuși germani și maghiari dispăruți, 2146 persoane.

Prin urmare, din totalul supușilor germani și maghiari existenți la 23 august a.c., cca ~ au fost arestați, iar din cealaltă jumătate, 1/3 sunt excepțai delat internare și 2/3 dispăruți.”¹⁷

La 13 noiembrie 1944, sub pretextul menținerii ordinii, sovieticii preiau administrația directă a Transilvaniei de Nord. Între această dată și 9 martie 1945, când, imediat după instaurarea guvernului GROZA, administrația redevine cea românească, în România se reiau iar și iar aceleași argumente de către comuniștii români și cei sovietici: Transilvania va fi predată României numai în condițiile instaurării unei democrații adevărate. Desigur, cum ar putea exista în România o democrație adevărată, nu spunea nimeni. În orice caz, aprecierea nu o facea Bucureștii.

În „Comunicatul Comisariatului Poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S”, în care

se discută despre Transilvania, „eliberată de către Armata Roșie”¹⁸, VÎȘINSKI vorbește despre detașamentele de voluntari „Iuliu MANIU”, „care se indeletniceau cu jaful și teroarea persoanelor de naționalitate maghiară, precum și cu detestabila vânatoare după capetele oamenilor de naționalitate maghiară.”¹⁹ Iar Vasile LUCA, unul dintre liderii comuniști extremi de activi, completă „Se pune întrebarea: de ce nu este predat României Ardealul de nord? Cauzele nu pot fi altele decât nerespectarea armistițiului de către guvernul român, prin atitudinea șovinistă, rasistă, față de populația maghiară”.²⁰ El practic acuză statul român, prin guvernul său, că organizează „detașamente ale morții”. Se poate face o îndelungată discuție despre acestea, părerile sunt controversate și nici astăzi nu reprezintă un subiect ușor de discutat.

Cert rămâne însă faptul că au existat, existența lor fiind departe de a onora locuitorii români ai Transilvaniei.

Este însă exagerat a considera că armata sovietică s-a erijat în apărătoarea drepturilor maghiarilor din Ardeal, iar ca acesta este singurul motiv pentru care Transilvania de nord a revenit la România atât de târziu.

Acest lucru s-a întâmplat abia în 9 martie 1945. Deja STALIN nu mai avea nevoie de o monedă de schimb. După cele două guverne SĂNĂTESCU (în care comuniștii au avut o crescută pondere: în primul dintre ele era doar PĂTRĂȘCANU la justiție, dar în cel de-al doilea au fost 5 comuniști: P. GROZA – viceprim-ministru, Teohari GEORGESCU – subsecretar de stat la interne, GHEORGHIU-DEJ – ministrul comunicațiilor, Ștefan VOITEC – ministrul educației, PĂTRĂȘCANU – ministrul justiției) și RĂDESCU, VÎȘINSKI, adjunctul lui MOLOTOV, sosit la București, impune regelui pe Petre GROZA, care conducea un guvern format numai din reprezentanți al Frontului Național Democrat și ai grupării TĂTĂRESCU. Conducerea sovietică își asigurase, prin acest nou guvern, deplinul control al țării.

STALIN a ținut în mod deosebit că retrocedarea Ardealului de nord să fie prezentat ca un gest mărinimos al conducerii sovietice. După

cererea oficială a guvernului GROZA, care adresa „rugămintea de a împlini această dorință a poporului român”, STALIN răspunde: „Domnule președinte, guvernul sovietic a examinat cererea guvernului român, expusă în scrisoarea dumneavoastră din 8 martie, privitoare la instaurarea administrației românești pe teritoriul Transilvaniei. Având în vedere că noul guvern român, care a preluat actulamente guvernarea țării își asumă răspunderea pentru cuvenită ordine și liniște pe teritoriul Transilvaniei și asigurarea drepturilor naționalităților, precum și a condițiilor pentru funcționarea regulată a tuturor instituțiilor locale ce deservește nevoile frontului, guvernul sovietic a hotărât să satisfacă cererea guvernului român și în conformitate cu Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944, să consimtă pentru instaurarea în Transilvania a administrației guvernului român.”²¹

Deși părând foarte oficială, această decizie devenise extrem de previzibilă imediat după instaurarea noului guvern. După venirea la putere a guvernului GROZA, VÎȘINSKI declara: „În ultimele luni, condițiile pentru introducerea în Transilvania a administrației guvernului român erau mult mai prielnice decât în primele zile după izgonirea ocupanților, dar nu exista cea mai serioasă și mai importantă condiție pentru realizarea acestei hotărâri. România nu avea un guvern care să fi fost în măsură de a asigura ordinea, liniștea și disciplina în țară.”²² Sperau ca noul guvern GROZA să o poată face într-un stil tipic sovietic.

Pentru a fi mai ușor de consultat, este anexat un tabel cu toate numerele și cronologia ordinelor administrației românești referitoare la problema supușilor străini:

- Nr. 43.617 din 27 August 1944 telefonic către Inspectorate
- Nr. 44.328 din 15 Septembrie 1944 telefonic și telegrafic către Inspectorate
- Nr. 44.442 din 18 Septembrie 1944 telegrafic către Inspectorate
- Nr. 44.397 din 21 Septembrie 1944 telegrafic către Inspectorate
- Nr. 44.467 din 22 Septembrie 1944 telegrafic către Inspectorate

- Nr. 44.491 din 23 Septembrie 1944 telefonic către Inspectorate
- Nr. 44.489 din 26 Septembrie 1944 telegrafic către Inspectorate
- Nr. 44.759 din 29 Septembrie 1944 în scris – Inspectorate și Legiuni
- Nr. 45.981 din 18 Octombrie 1944 telegrafic către Inspectorate
- Nr. 47.166 din 2 Noiembrie 1944, telefonic către Inspectorate
- Nr. 47.166 din 3 Noiembrie 1944, telefonic către Inspectorate
- Nr. 47.126 din 3 Noiembrie 1944, telefonic către Inspectorate
- Nr. 47.330 din 4 Noiembrie 1944
- Nr. 47.329 din 5 Noiembrie 1944, telefonic către Inspectorate
- Nr. 49.017 din 1 Decembrie 1944 telefonic către Inspectorate
- Nr. 48.556 din 6 Decembrie 1944, scris de mână către Inspectorate și Legiuni
- Nr. 49.434 din 10 Decembrie telefonic către Inspectorate

Note

1. Deși în text va apare numai „cetățeni maghiari”, atunci când se poate separa, și doar în anumite cazuri (cum ar fi la situația numerică) apare sintagma „cetățeni germani/maghiari”.
2. Exemplu: Tg. Jiu, Foceșani, Feldioara etc.
3. Arhivele Statului București, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare I.G.J.), dosar nr. 113/1944, f.5, ordin cu nr. 2.967 din 8 septembrie 1944.
4. Arhivele Statului București, fond I.G.J., dosar nr. 113/1944 f.23, ordin – circular secret nr. 44.146 din 11 septembrie 1944.
5. Arhivele Statului București, fond I.G.J., dosar nr. 115/1944, f.51 ordin circular nr. 44.759 din 29 septembrie 1944.
6. Arhivele Statului București, fond I.G.J., dosar nr. 113/1944, f.36 radiogramă înregistrată cu nr. 44.328 din 16 septembrie 1944.
7. Idem.
8. Arhivele Statului București fond I.G.J., dosar nr. 115/1944, f.51, ordin circular nr. 44.759 din 29 septembrie 1944.
9. Arhivele Statului București, fond I.G.J., dosar nr. 119/1944, f.37.
10. Arhivele Statului București, fond I.G.J., dosar nr. 115/1944, f.51, ordin circular nr. 44.759 din 29 septembrie 1944.
11. Idem.
12. Idem.
13. Idem.
14. Idem.
15. Arhivele Statului București, dosar nr. 119/1944, fond I.G.J., f.37–38.
16. Aceste date apar în documentele oficiale, chiar dacă la o confruntare reală pe teren cifreele ar fi probabil superioare.

17. Arhivele Statului București, fiind I.G.J., dosar nr. 119/1944, ordin-circular nr. 48.556 din 6 decembrie 1944.

18. „A învins poporul, a învins democrația. Importante declarații făcute de A. I. VIȘINSKI”, *Scânteia*, nr. 167 din 14 martie 1945.

19. Idem.

20. Vasile LUCA, „Lupta pentru democrație și progres”, *Scânteia*, nr. 54 din 13 noiembrie 1944, p. 1.

21. „Acordând încredere guvernului democratic român, U.R.S.S. ne-a redat Ardealul. Răspuns la telegrama adresată de dr. Petru GROZA”, *Scânteia*, nr. 164 din 11 martie 1945.

22. „A învins poporul, a învins democrația. Importante declarații făcute de A. I. VIȘINSKI”, *Scânteia*, nr. 167 din 14 martie 1945

(Majuscularea numelor de familie s-a făcut din considerente redacționale, la nivel de volum.
Red.)

A román állam viszonyulása a magyar állampolgárságú erdélyiekhez

1944. augusztus 23. után

(Kivonat)

1944–45-ben SZTÁLIN következetesen Észak-Erdély kérdésével zsarolja a román vezetést, hogy teljesen ellenőrzése alá vonhassa az országot. A román államnak a magyar észak-erdélyiekhez való viszonyában ezért fordulópont a szovjet közigazgatás bevezetése (1944. november 13.), majd a kommunista GROZA-kormány hatalomra kerülése után (1945. március 9.) a román adminisztráció visszaengedése Észak-Erdélybe. A dolgozat a kérdés rendezésére vonatkozó dokumentumokat tárgyalja.

The Attitude of the Romanian State towards Hungarian Citizens from Transylvania after the 23rd of Aug. 1944

(Abstract)

Between 1944 and 1945, Stalin consistently blackmails the Romanian leadership to assure a complete control over the country through the „problem of Northern Transylvania” (the territories reannexed to Hungary following the Verdict of Vienna). In the relationship between the Romanian State versus the Hungarian citizens from the Northern Transylvania, the date of the setting up of Soviet administration together with the setting up of the communist government led by GROZA (9th of March, 1945) thus become key moments. The paper discusses the documents concerning the evolution of regulation of this problem.

